

БЕЗДОГЛЯДНІСТЬ – стан, в якому знаходиться людина, що має проблеми із пристосуванням до вимог оточуючого соціального середовища внаслідок ослаблення або відсутності спостереження й контролю за її поведінкою й заняттями з боку осіб, на яких покладається обов'язок щодо здійснення цих контролюючих функцій й допомоги у процесі соціальної адаптації нужденних.

Зазвичай бездоглядними визнаються неповнолітні особи через ослаблення або відсутність певного контролю за ними та нездійснення виховного впливу на них з боку батьків або осіб, які їх замінюють, відповідних посадових осіб. Отже, найчастіше **Б.** є характеристикою стану, в якому перебуває дитина або підліток у зв'язку з указаними причинами. Такі неповнолітні можуть бути схильними до девіантної поведінки, мати шкідливі звички, комплекс неповноцінності, почувати себе самотніми, бути незадоволеними власним життям тощо. **Б.** загрожує правильному формуванню особистості неповнолітнього та сприяє розвиткові соціально негативних рис і властивостей. Відмінними ознаками **Б.** підлітків є: повне або часткове припинення зв'язків із родиною, батьками, родичами або іншими особами, що їх замінюють; проживання у місцях, що не пристосовані для цього; добування засобів до існування способами, що не схвалюються сусп-вом (крадіжки, жебракування, проституція тощо); підтримання делінквентної і навіть кримінальної субкультури, дотримання неформальних законів і звичаїв та ін.

Проте **Б.** – не лише стан, в якому знаходиться дитина (підліток), що зумовлений ослабленням або розривом стосунків із дорослими особами, – батьками, піклувальниками, опікунами тощо внаслідок невиконання або неналежного виконання останніми обов'язків із виховання, навчання та утримання, а й стан будь-якої особи, у тому числі й дорослої, що характеризується відсутністю мінімальної пристосованості до вимог, що ставляться суспільством до поведінки, і призводить до безуспішності соціалізації. Таке становище виникає, коли за дорослою людиною відсутній відповідний нагляд (на-

пр., за німечним старим, інвалідом або розумово відсталогою особою, які через певні об'єктивні обставини не можуть подбати про себе самостійно).

При ідентифікації людини як бездоглядної важливою є не стільки наявність певного місця проживання (така особа може мати житло і юридично, і фактично, хоча, швидше за все, людина не має даху над головою), скільки бажання і можливість конкретної людини повернутися додому або держ. установи, до способу життя, пов'язаному з певною турботою про неї, можливістю її реабілітації та ін. Таким чином, **Б.** здебільшого є психолог. або психофізіол. станом особи, який характеризується насамперед відсутністю суб'єктивного бажання людини вести соціалізований спосіб життя або нездатністю внаслідок певних об'єктивних причин самостійно без сторонньої допомоги повернутися чи принаймні вести «нормальний» спосіб життя, не відчуваючи себе безпорадними й «зайвими» людьми. Не будь-яку бездоглядну особу слід вважати бездомною, хоча **Б.** у певних випадках можна вважати проявом бездомності.

В Україні діє Указ Президента «Про додаткові заходи щодо запобігання бездоглядності» від 28 січня 2000 р. № 113/2000, в якому, зокрема, передбачено розробку програм, спрямованих на запобігання дитячій **Б.**, в яких передбачатиметься: відкриття у країні в достатній кількості притулків для неповнолітніх; вжиття невідкладних заходів до укомплектування кваліфікованими кадрами служб у справах неповнолітніх, забезпечення ефективної діяльності соціальних закладів для неповнолітніх (притулки, центри медико-соціальної реабілітації, школи соціальної реабілітації та професійні училища соціальної реабілітації), поліпшення їх матеріально-тех. бази, забезпечення дітей харчуванням, одягом, взуттям, засобами особистої гігієни; всебічне сприяння розвитку мережі дитячих будинків сімейного типу, підтримці сімей, які взяли на виховання дітей-сиріт і дітей, які залишилися без батьківської опіки чи піклування; тощо. Крім того, на правоохор. та відповідні держ. органи покладається обов'язок щодо забезпечення постійного виявлення ді-

тей, які жебракують та бродяжать; направлення їх у соціальні заклади для неповнолітніх та створення умов для соціальної реабілітації; вжиття заходів до посилення профілактичної роботи із запобігання проявам злочинності серед дітей, своєчасного виявлення угруповань та осіб, які втягують неповнолітніх у злочинну діяльність, пияцтво, наркоманію, жебракування, та припинення їх діяльності і притягнення до відповідальності. Важлива роль відводиться розробці заходів щодо поліпшення стану виховної роботи в навч. закладах та за місцем проживання дітей, проведення ранньої профілактики, запобігання дитячій Б., запровадженню внутрішкільного обліку дітей, які не відвідують школу, схильні до жебракування, вживання алкоголю, наркотиків і психотропних речовин тощо.

Лит.: Батиргарєєва В. С., Дубович О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності осіб без визначеного місця проживання в Україні. – Х., 2015; Воднік В. Д. Особливості формування особистості неповнолітнього правопорушника в умовах сімейного неблагополуччя // Проблеми законності. – 2007. – Вип. 92; Кошкина В. С. Безнадзорность как социальное явление // Покровские педагогические чтения 2004–2005 : материалы науч.-практ. конф. / Сб. докладов 2004–2005 гг. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : // rokrov-forum.ru. – загл. с экрана; Нечаева А. М. Детская беспризорность – опасное социальное явление // Государство и право. – 2001. – № 6.

В. С. Батиргарєєва